

Tekenen in de Tijd 258

30 juni-6 juli 2024

Maandag 1 juli is Keti Koti, de gedenkdag voor de afschaffing van de slavernij. Volgens Erik Borgman is het van belang niet alleen de bevrijding te vieren, maar ook de slachtoffers te gedenken. En diegenen dankbaar te zijn voor wie het christendom de reden was zich tegen de slavernij te keren.

Op 1 juli wordt Keti Koti gevierd. Letterlijk betekent Keti Koti 'verbroken ketenen' en we gedenken op deze dag de afschaffing van de slavernij in het Koninkrijk der Nederlanden op 1 juli 1863. Sinds eerst premier Mark Rutte en vervolgens koning Willem-Alexander excuses hebben aangeboden voor de slavernij wordt Keti Koti op steeds meer plaatsen gevierd. Vaak echter wordt de dag toch nog vooral beschouwd als van belang voor de nazaten van degenen die tot slaaf gemaakt zijn. Dat lijkt me een misverstand. Keti Koti is een feest voor ons allemaal. Maar om Keti Koti goed te vieren, moeten wij ook niet te snel alle aandacht richten op het verbreken van de ketenen, 162 jaar geleden. Zoals we aan de vooravond van Bevrijdingsdag degenen gedenken die voor onze vrijheid gestorven zijn, zo is het passend om bij Keti Koti degenen te gedenken wier leven door de slavernij werd gefnuikt. Degenen die in Afrika gevangen werden genomen en weggevoerd. Degenen die tijdens de overtocht op de slavenschepen beestachtig zijn behandeld en zijn gestorven. Degenen die geslagen en gemarteld werden en natuurlijk vooral de grote en onuitwisbare schande dat er zo lang zo veel mensen niet als mensen, maar als werktuigen werden gezien en behandeld.

Gelovig gesproken was dit de ultieme ketterij. Zoals alle mensen waren ook de slaafgemaakten kinderen van God en geschapen naar zijn evenbeeld. Ze waren bedoeld om ten volle te bestaan en tot bloei te komen in alle aspecten van hun menszijn en daarmee God te eren. Laten we niet vergeten dat niet God en ook niet het noodlot of de geschiedenis, maar dat mensen zoals wij, dat onze voorouders verantwoordelijk waren voor de wijze waarop zij zijn behandeld en niet in hun menselijkheid werden gezien. Dat kwam niet omdat zij zich niet als zodanig manifesteerden en ook niet omdat er niemand was die inzag dat mensen niet het eigendom van andere mensen konden zijn. Hun stemmen werden niet gehoord behalve als opstand, teken van hun geneigdheid tot wetteloosheid. De stemmen van hun bondgenoten werden weggehoord als onrealistisch en overgevoelig. Excuses maken heeft weinig betekenis als dit niet op de een of andere manier wordt mee bedacht.

Er is de laatste tijd aandacht gevraagd voor degenen die in opstand kwamen tegen hun slavernij. Terecht. Maar vanuit gelovig perspectief is het evenzeer van belang dat we de vrouwen en mannen gedenken die in Jezus hun broeder herkenden. Zij toonden zich in staat om in de prediking van het christelijk geloof, die er toch vaak op gericht was slaafgemaakten voor te houden dat zij zich in hun lot dienden te schikken, de ongekende stem te horen van een God die er niet voor terugschrikt in Jezus zelf de gestalte van een slaaf aan te nemen, zoals de hymne het zegt die Paulus in zijn brief aan de Filippenzen (2,7) citeert. Zo maakte Hij slaven tot zijn zusters en broeders en toont Hij zich de belichaming van de God die toen zij slaven waren in Egypte de ellende van zijn volk zag, de jammerklachten over hun onderdrukkers hoorde, hun lijden kende en afdaalde om hen te bevrijden (vgl. Exodus 3,7-8). Opdat zij ten volle zouden leven, in vrijheid. Deze slaafgemaakte

vrouwen en mannen hebben met gevaar voor eigen leven verkondigd wat zij aan hun ontmoetingen met Jezus opdeden en zo vele van hun lotgenoten geholpen in vrijwel ondragelijke omstandigheden te overleven. Zij hebben bovendien alle christenen, het christendom en Jezus Christus zelf een grote dienst bewezen. Zij voorkwamen dat de Bijbelse boodschap van een God die bevrijdt, ten onder ging. Zij maakten duidelijk dat dienst aan de God waarover Jezus sprak en die Hij tijdens zijn leven belichaamde, zich niet verdraagt met het goedpraten of onzichtbaar maken van onderdrukking en uitsluiting.

Daarom is het wat mij betreft zaak Keti Koti ook in de kerk te vieren. Om ons dit voor ogen te brengen stond tijdens de viering van zondagmorgen en staat tijdens het getijdengebed op 1 juli in onze kerk een icoon centraal van een zwarte Christus, gekleed als een Afrikaanse koning. Tegelijk heeft Hij in zijn hand de doek waarmee Jezus volgens het Johannesevangelie de voeten van zijn leerlingen afdroogde nadat Hij ze had gewassen: bij uitstek een slavenzaak. Juist in deze tijd waarin wij de weg naar de toekomst maar niet lijken te kunnen vinden en het vermogen tot zoeken en wachten wat zich aandient, lijken te zijn verleerd, herinnert Keti Koti ons eraan dat bevrijding mogelijk is en blijft. Ook al blijft deze soms lang – veel te lang! – uit. Als we ons laten aansteken door de Mensenzoon die niet gekomen is om gediend te worden maar om te dienen, en zijn leven niet wilde veroveren of zelfs maar behouden, maar het geven, dan kunnen wij ons zonder reserve toewijden aan het laten verdwijnen van alles wat mensen nog altijd belet vrij te zijn: geweld en onderdrukking, armoede en gebrek, oorlog en strijd, racisme en discriminatie, minachting en de onwil om elkaar werkelijk te zien en te leren kennen. Het zou in de nabije toekomst wel eens een essentiële taak van de kerk kunnen worden.

Deze zondag lazen wij in de kerk in het evangelie over het dochttertje van de synagogebestuurder Jairus. Zij is ernstig ziek en haar vader komt naar Jezus toe om hem te vragen haar te genezen. Maar nog voordat Jezus inderdaad het huis van Jairus binnengaat, komen er mensen naar buiten om te zeggen dat zij is gestorven en dat Jezus er niet langer mee lastig hoeft te worden gevallen. Jezus zegt echter: 'Zij is niet gestorven, zij slaapt.' En hoewel iedereen Hem uitlacht, neemt Hij haar bij de hand, doet haar opstaan en maakt dat zij vrij kan rondlopen.

Misschien is het wat ver gezocht, maar wat mij betreft lijkt de situatie van het dochttertje van Jairus erg op die van de kerk. Van alle kanten komen de mensen die zeggen dat zij is gestorven, dat het geen zin meer heeft er nog energie in te stoppen of er zelfs maar aandacht aan te besteden. Deze stemmen komen niet alleen van buitenaf, maar vooral ook van binnenuit. Ik denk dat Jezus het anders ziet. Hij ziet dat zij slaapt en gaat ertoe over haar bij de hand te nemen. De vraag is of de kerk zich bij de hand láát nemen, of wij nog willen dat zij opstaat en haar willen voeden, zoals Jezus voor Jairus' dochttertje vraagt. Willen wij dat zij opnieuw gaat lopen, al is het misschien in een andere richting dan ons lang voor ogen stond? Met andere woorden, kunnen wij het aan God, aan Jezus en aan de Geest overlaten om de vraag te beantwoorden welke toekomst zij heeft? Of beschouwen we haar als onze kerk en willen we de controle houden?

Erik Borgman, lekendominicaan

voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht